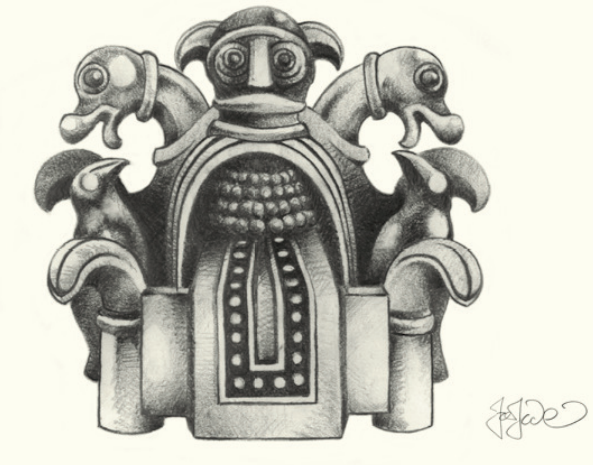

Odin fra Lejre

af Tom Christensen

Stor er den ikke, blot 1,75 cm høj, 1,98 cm bred og 1,25 cm dyb, lavet af sølv og vejer sølle 9 gram. Hvad den mangler i størrelse og vægt, det besidder den imidlertid i udsagnskraft og med en detaljerigdom, der forekommer uden sidestykke. Selv uden nærmere studier kan ingen være i tvivl om, hvad den forestiller: En person siddende på en fint udskåret stol med en stor fugl på hvert armlæn. De to dyrehoveder på stolens ryglæn hører stilmæssigt hjemme i vikingetid og daterer figuren til perioden 900-950.[1]

Det var en af de dage i september på Roskilde Museums udgravning i Lejre, hvor der stod muldafrømning på programmet.[2] Forud var gået en lang, varm og knastør sommer, hvor kræfterne var brugt på at udgrave store og komplicerede bygninger – den største en 60 meter lang hal. Nu skulle det nye udgravningsfelt forbindes med de gamle udgravninger, som blev afsluttet midt i 1990'erne. Det var her i lavningen midt imellem de to halområder, undersøgelsen i 1980'erne og det nye fra 2009, at fundet blev gjort i det kulturlag, som lå mellem pløjelaget og morænen.

Modsatte side:
Tegning Rune Knude / Zoomorgraphic.

Figuren er støbt i sølv med indlægninger af niello, en sort kobber- og svovlholdig legering, der står som kontrast til det blanke sølv. Foto Ole Malling.

Fundstedet mellem de to halområder. Til venstre ses den "gamle" Lejrehal markeret i terrænet, til højre en af de nye haller trukket op med hvidt. Foto Roskilde Museum.

Efter at det øverste muldlag var fjernet med maskinkraft, blev feltet afsøgt med detektor. Der blev sat mange fundmarkeringspinde i jorden, for i modsætning til området omkring de nye, store haller, der stort set var fundtomt, blev der i det lave område gjort talrige fund, heriblandt guld- og sølvbarrer, sjældne mønter og spektakulære smykker, så der skulle noget til, før udgravningsmandskabet forlod stolpehullerne for at se det seneste detektorfund. Om det var "fundbrølet" eller de efterfølgende dansetrin, der snart dannede opløb, er uklart, men snakken gik hurtigt: *"Det er Lejrekongen", "nej, det er da Odin med ravnene", "jamen, det er da en dame, der sidder på tronen."* Og det er netop spørgsmålet, for hvad eller rettere hvem forestiller figuren? Det skal der gives et bud på i det følgende.

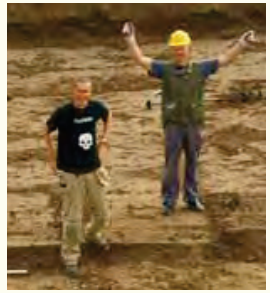
Figuren består af tre hovedkomponenter: Stolen, de to fugle og en siddende person.

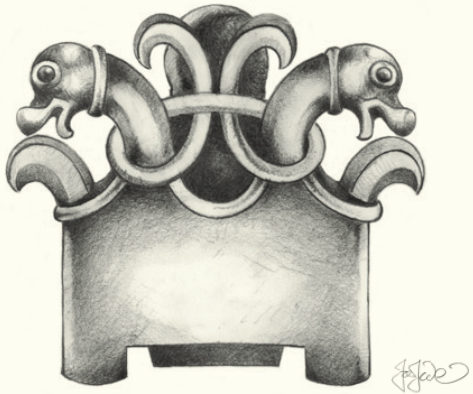
Stolen

Stolen er konstrueret som en stolpestol, hvor de fire drejede stolper er forbundet med indtappede træstykker eller sarger. Hjørnestolperne afsluttes med dyrehoveder, der kan være stiliserede grif- eller slangehoveder, som dog er brækket af på forreste højre stolpe. Det er først og fremmest det kunstfærdigt udskårne ryglæn, der giver stolen karakter. Aftegninger eller indridsninger på ryglænets forside, bag figuren, tyder på, at denne ikke skal opfattes som en glat plade, men at der også her har været udskæringer og dekorationer. Ryglænet er udsmykket med to fantastiske dyrehoveder med tydeligt afsat nakke/halsbånd og øjne, mens de åbne gab bider ned over hjørnestolpernes afslutninger. Det er muligvis også to stiliserede dyrehoveder, der ses på toppen af ryglænet.

Ud fra stolens detaljeringsgrad og udformning må man antage, at den er modelleret over et virkeligt forbillede. Der er ikke bevaret meget bohave fra samtiden, og blandt det ofte fragmentariske inventar indgår ikke højsæder eller fornemme stole. I Oseberggraven fra 834 blev fundet en ret simpel "kistestol" til opbevaring af husgeråd.[3] Fra samme gravfund vil det i denne forbindelse være nærliggende at henvise til de såkaldte dyrehovedstolper: Fem ca. 50 cm lange udskårne træfigurer, hvis funktion er ukendt. Med reference til dyrehovederne på Lejrestolen kan Osebergstolperne være dele af et højsæde.

Lejrefiguren er netop blevet fundet af amatørarkæolog Tommy Olesen, Osted. Foto Roskilde Museum.

Tegning Rune Knude / Zoomorgraphic.

Tronen fra Hedeby er den nærmeste parallel til Lejrehøjsædet. Alt tyder på, at der oprindeligt har siddet en person på stolen. Fundet blev gjort i en kvindegrav fra o. 900 ved Hedeby nær Slesvig. Foto Hedebymuseet.

Imidlertid kendes miniaturestole fra adskillige danske og skandinaviske vikingetidsfund.[4] De fleste er fremstillet af sølv og synes udformet som knub- eller kubbestole, dvs. stole der er skåret ud af ét stykke træ. Hovedparten stammer fra skattefund, men enkelte er fundet i grave som for eksempel i den rigt udstyrede kvindegrav (grav 4) på gravpladsen ved vikingeborgen Fyrkat.[5] Her er den lille stol forsynet med en øsken, og i lighed med flere af de øvrige miniaturestole har den været båret som amulet, enten selvstændigt eller som en del af et større smykkesæt.

Mest interessant i forbindelse med fundet fra Lejre er dog en lille sølvtronstol fra Hedeby, ligeledes båret som amulet og fundet i en kvindegrav.[6] Den 1,52 cm høje og 2,5 cm brede stol er i lighed med Lejrestykket udformet som en stolpestol med fire runde hjørnestolper og ryglæn. På armlænene sidder to fuglelignende dyr, svaner er foreslået.[7] Afslutningerne på armlænene forestiller dyrehoveder – løver eller måske ulve. Der har siddet en nu forsvunden figur på stolen, og fundet omtales ofte som *Odins trone*. Graven og dermed også stolen kan dateres til o. 900.

Stolen fra Lejre er en gengivelse af en tronstol eller et højsæde, som de fornemme stole kaldes i sagaerne. I Den Yngre Edda fortælles om Lidskjalv, Odins højsæde. Det havde den egenskab, at guden, når han sad her, kunne skue ud over hele verden og se alt, hvad der foregik.

Bagsiden af stolen. Foto Ole Malling.

Fuglene

På hver side af højsædet sidder en fugl med front og opmærksomheden rettet mod den tronende person. På ryggen markerer nielloindlægninger de krydsende vinger lagt hen over halen på de to ens fugle. Også de kraftige næb er med til at give fuglene karakter, nok til at fastslå, at det er to ravne, der sidder på højsædets armlæn. Og afbildninger af ravne er da heller ikke ukendte i den brogede dyreverden, som befolker overfladen på smykker og andre ornamenterede genstande fra yngre jernalder og vikingetid. Nogle smykkeformer er ligefrem udformet som fugle med bl.a. ravnen som tydeligt forbillede.[8]

Det er værd at bemærke, at de to fugle på stykket fra Lejre ikke skal opfattes som dele af højsædet. Mens dyrehovederne på stolen er udskårne stiliserede træfigurer, er ravnene deres lidenhed til trods naturtro gengivelser af levende dyr, der på figuren optræder som selvstændige elementer.

Tolkningen af de to fugle ligger lige for: Det må være Odins ravne Hugin og Munin. Egentlig betyder navnene "Tanken" (komme i hu) og "Erindringen" (mindes) – egenskaber der var gode at have, for fuglenes funktion var hver morgen at flyve ud i verden, både menneskenes og gudernes, og om aftenen vende tilbage og fortælle Odin om alt, der var sket.

Ravn på højsædets armlæn. Foto Ole Malling.

Personen

Den lange dragt: Personen i tronstolen udgør figurens tredje element. Dragten består af en kappe, en lang kjortel/kjole/kaftanklædning og på brystpartiet ses markeret et særligt klædningsstykke eller smykke i form af fire kraftigt profilerede ringe eller kæder.

Langs kappens kanter ses to parallelle furer med rester af indlagt niello. På dragten er der fremhævet to pålagte vertikale bånd føjet sammen af et tilsvarende kort horisontalt nederst på denne. Båndene er prydet med små, runde sølvornamenter i den sorte niello. På hovedet bærer personen en hat/hue eller hjelm med tydeligt afsat skygge eller kant.

Oplysninger om dragter fra yngre jernalder og vikingetiden findes overleveret både som jordfund, hyppigst tekstilrester i gravfund, og som billedfremstillinger enten som selvstændige figurer i træ eller metal eller mere almindeligt som afbildninger på metal i form af smykker o.l.

Lejrefigurens dragt, blandt andre detaljer ses de pålagte bånd. Foto Ole Malling.

Det er de sidstnævnte, der i denne forbindelse er mest interessante, for det er her blandt genstande af træ og metal, at muligheden er størst for at finde paralleller til Lejredragten.

Ved Trønninge på Vestsjælland blev der i 1868 fundet en lille guldfigur af omtrent samme dimensioner som den fra Lejre. Figuren forestiller en person iklædt kappe og en lang fodsid dragt med pålagte bånd, der både i form og ornamentik ligner Lejredragtens. Fundet fra Trønninge er blevet tolket som en spillebrik til et brætspil, og der har været fremsat forslag om, at det skulle være en løber eller en "bishop", som er den engelske betegnelse, måske under indtryk af dragtens gejstlige udtryk.[9] Imidlertid er figuren forsynet med en tydeligt markeret frisure, hvilket har afstedkommet en omfortolkning af fundet. I stedet skulle der være tale om en kvinde iklædt vikingetidens karakteristiske dragt, en såkaldt selekjole, der netop skulle være karakteriseret af de pålagte bånd. Denne dragttype synes at være knyttet til den mere velstående del af befolkningen, men ikke til samfundets øverste lag.[10]

Ved Stavnsager nær Randers er der fundet en bronzepatrice forestillende en person iklædt en lang dragt og med en knælang form for prydelse hængende om halsen.[11] Denne og tilsvarende fremstillinger af personer (kvinder), der river sig i håret, forbindes med gudinden Freja. Blandt guderne var Freja sammen med Odin kyndig i sejd- eller trolddomskunst, et begreb der i dag lettest, men ikke fuldt dækkende, kan beskrives som shamanisme.

I en rig kvindegrav fra vikingetid ved Hägebyhöga Aska i Östergötland er der fundet et lille sølvvedhæng, der har indgået i et større halssmykke. Stykket forestiller en kvinde, iført kappe og lang dragt, der kan minde lidt om Lejrefigurens. På brystet markerer tre profilerede kæder et stort halssmykke. Også det svenske fund tolkes som en Frejafremstilling, hvor gudinden bærer brisingamen, et stort guldsmykke som de fire dværge Alfrigg, Berling, Dvalin og Grerr, kaldet "brisingerne", ifølge Eddaen smedede til hende.[12]

Det er ikke blot kvinder, der er afbildet i fodlange dragter og med halssmykker. En 43 cm lang udskåret træfigur fra Rude Eskildstrup på Midtsjælland forestiller en siddende mandsperson iført en lang kjortel eller kofte. Omkring halsen ses et smykke sammensat af flere bredt profilerede ringe. Den siddende "tronende" positur, den lange dragt og

1

2

3

4

1
På denne lille 3 cm høje mandsfigur fra Gudme på Fyn består dragten af profilerede båndslyng, der for overkroppens vedkommende minder om de bånd, der ses på Lejrefiguren. Med henvisning til Kristusafbildningen på den store Jellingsten er det blevet foreslået, at fundet fra Gudme skulle være en Kristusfigur. Vikingetid. Foto Nationalmuseet.

2
Den lille guldfigur fra Trønninge bortkom under 2. verdenskrig og kan nu kun studeres på fotografier. Foto Nationalmuseet.

3
"Freja"-figur" fra Stavnsager ved Randers. Den 3,8 cm høje figur af bronze kan være en matrice til fremstilling af presblikfigurer. Foto Randers Museum.

4
Figuren fra Rude Eskilstrup blev fundet i en midtsjællandsk mose ca. 75 m fra fast land. Den opfattes som en offergave. Om halsen og på brystet ses et smykke bestående af profilerede ringe. Mandsfiguren er forsynet med en kraftigt moustache. Foto Nationalmuseet.

halssmykket går igen i Lejrefiguren. Fundet er ikke kulstof 14-dateret, men det sammensatte halssmykke har paralleller i rent guld fra svenske fund, der dateres til omkring 500. En tap i bunden af figuren tyder på, at den har været monteret på et underlag – måske en stage eller snarere en stol. Man kan forestille sig, at der er tale om en afbildning af en guddom fremstillet til at indgå i ceremonielle optog og kulthandlinger. [13]

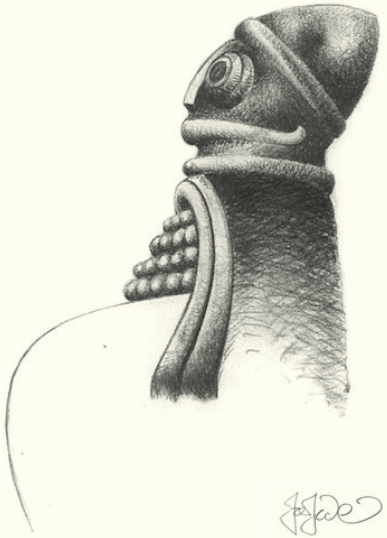
En 6,5 cm stor bronzefigur eller stavknap fundet ved Søholte på Lolland forestiller ligeledes en mandsperson med et smykke eller halskrave magen til den på træfiguren fra Rude Eskildstrup.[14]

De i forhold til Lejrefundet lidt ældre guldgubber er endnu en informationskilde til periodens dragter. På de små papirtynde guldblikplader, der menes at have indgået i en religiøs eller kultisk sammenhæng, er der ofte præget figurer forestillende mænd og kvinder. Afbildningerne knyttes til en gudeverden og gengiver mytologiske figurer eller en verdslig elite med religiøse funktioner. Blandt figurerne ses mænd iklædt knæ- eller ankellange kofter eller kaftaner, ligesom der også ses mænd med lange kapper.[15]

De to ca. 1,5 cm høje guldgubber fra Sorte Muld på Bornholm forestiller mænd i lange kofter, begge med langt hår, og den ene desuden med skæg. Foto Cille Krause. Nationalmuseet.

På tegningen har hovedbeklædningen fået karakter af hjelm, og overskægget er næsten en snurbart. Tegning Rune Knude / Zoomorgraphic.

Hat og skæg: Ansigtet er fremstillet knap så detaljerigt blot med markering af to øjne og en næse, mens hverken mund eller ører er fremhævet. Overfladen på næsen og det venstre øje fremstår en anelse blankere end det øvrige ansigt, men denne forskel må være fremkommet ved slid eller en senere tilføjet skade. Lige under næsen ses en horisontal vulst, der strækket sig ud på kinderne, hvor den aftager. Dette tolkes som en markering af et overskæg, og netop skæg og i mange tilfælde overskæg er ofte fremhævet på fremstillinger af mandshoveder fra jernalder og vikingetid. I den ovenfor omtalte grav fra Oseberg er der fundet adskillige udskårne mandshoveder, hvor overskægget er fremhævet som netop horisontale vulste.

Omkring halsen på figuren fra Lejre ses endnu en vulst eller rettere ring. Den er tydeligt adskilt fra kappens overkant og skal derfor ikke opfattes som en del af beklædningen. Det kan være gengivelsen af en svær guldhalsring, som adskillige af jernalderens og vikingetidens mandsfigurer er udstyret med.[16]

På fotografiet ses vulsten/overskægget under næsen. Foto Ole Malling.

1

1
Et af adskillige mandshoveder i træ fra Oseberggraven. Overskægget er fremstillet som en kraftig dobbeltvulst. Foto Kulturhistorisk Museum Oslo.

2

2
Figuren fra Højby ved Odense er 16 cm høj og forestiller en siddende mand, hvor overskæg og hue/hat giver ansigtet karakter. I begge hænder er der gennemboringer – den højre vandret og den venstre lodret. Hvad han har holdt i hænderne vides ikke, men figuren har tydeligvis indgået i en større sammenhæng, og han kan i den forbindelse have siddet på en stol eller trone. Foto Nationalmuseet.

3

3
Den 12 cm store figur fra Brejnebjerg på Fyn har en siddende positur og er ud over skæg og hat forsynet med en kraftig halsring. Foto Nationalmuseet.

På figurens hovedbeklædning er afsat en kraftig kant eller skygge. Om det er en hue, en hjelm eller en hat kan ikke umiddelbart afgøres. Her er det nærliggende at inddrage en række bronzestatuetter fra yngre jernalder, hvor ansigtstræk som overskæg og hat/frisure er fremhævet.[17] Hvor skægvæksten, såvel over- som hageskæg, ikke er til diskussion, stiller det sig noget anderledes med bestemmelsen af hovedprydelsen. I mange tilfælde tolkes det som en frisure udformet som "grydeklip med midterskilning",[18] mens der i andre må være tale om en hat eller hjelm. Figurerne er ofte enkeltfund og lader sig vanskeligt datere, men der synes at være enighed om, at det er gudeafbildninger, og at de tidsmæssigt hører hjemme i det 4. til 6. århundrede.[19]

"Odin fra Ribe" kaldes en maske af bly, angiveligt fundet i lag fra det ældste Ribe.[20] Foruden et overskæg, der er vanskeligt at overse, samt markering af en hat eller hjelm ses en stiliseret fugl på hver side af hovedet. Fundet tolkes som en afbildning af Odin med ravnene Hugin og Munin. Lignende fund kendes fra andre lokaliteter.

At afbilde guder med skæg og hat er ikke blot et dansk eller nordisk fænomen. I det slaviske område syd for Østersøen findes ligeledes eksempler på denne skik.[21]

"Odin fra Ribe". Hovedet er af bly, der er et usædvanligt materiale til både smykker og amuletter, og der er nok snarere tale om en metalstøbers model. I værkstedslag i Ribe er der fundet 11 identiske støbeforme til denne figur. Foto Sydvestjyske Museer.

Magiens gud

I lighed med tronstol og fuglene er også dragten fuld af detaljer, der næppe er tilfældige, men som skal symbolisere særlige træk eller egenskaber ved den afbildede person. Dermed bevæger vi os ind på et område, hvor den religiøse og verdslige magt smelter sammen, og hvor mænd eller kvinder er afbildet i særlige situationer, i hvilke de ikke nødvendigvis har været iklædt let genkendelige kønsspecifikke dragter.

Odin er ikke en entydig gud, men tillægges mange egenskaber og har et væld af tilnavne, alt efter hvilken rolle, han optræder i. Som asernes øverste gud kaldes han for Alfader, og han er krigens, kampens og dødens gud, hvorfor han også kaldes Hærfader eller Valfader. Navnet Odin betyder "den rasende, den ekstatiske", hvilket gør ham til visdommens, magiens samt rune- og digtekunstens gud. Klædedragten og dens symboler kan være med til at signalere den sammenhæng, han optræder i. På Lejrefiguren er det ikke som krigsgud på hesten Sleipner

På dette udsnit af billedstenen fra St. Hammars på Gotland ses en hængt mand iført lange klæder. Efter Imer 2004, s. 60.

og med spyddet Gungner, han optræder, men snarere som den vise gud, hvilket højsædet og ravnene markerer.

På mange af de gotlandske billedsten forekommer fremstillinger af scener fra den nordiske mytologi. På stenen fra St. Hammers i Lärbro sogn er en mand med skæg og iklædt en lang dragt afbildet hængende fra et træ. På stenen fra Garda Bote er det ikke mindre end syv mænd, der ligeledes iført lange klædninger ses hænge fra træets grene. Der kan være tale om scener, der skildrer menneskeofringer.[22] Disse billedfremstillinger kan måske også knyttes til myten om Odins selvofring. I ni nætter hænger guden sig i livstræet Yggdrasil med det formål at opnå indsigt i underverdenens hemmeligheder. Skulle det være Odin, der her er afbildet, er det en af de situationer, hvor han optræder som sejdkyndig.

Sejd er det oldnordiske ord for kultiske ritualer, som traditionelt blev praktiseret af en særlig kategori af kultledere kaldet vølver eller sejdkoner. I sjældne tilfælde kunne den også udføres af mænd, men det blev anset for socialt nedværdigende. Odin var også sejdens gud, hvilket forlenede ham med kvindelige træk, og han kunne i visse situationer være iført kvindeklæder og kan derfor, hvad kønnet angår, opfattes tvetydig.[23]

Det er derfor muligt, at en lang klædning med særlige kendetegn har været knyttet til rollen som sejdkyndig. Under alle omstændigheder er Lejrefiguren ikke entydig. Nogle elementer taler for, at det kan være en kvinde, men der er også væsentlige argumenter for, at det er en mand – Odin, der sidder på tronen. Med tolkningen af figuren bevæger vi os ind i en sfære, hvor som nævnt de egenskaber, der knyttes til guddomme, ikke altid er entydigt mandlige eller kvindelige. men før den endelig afvejning sker, skal der fremføres endnu en mulighed for fortolkning.

Odin som Majestas Domini?

Når figuren appellerer så stærkt til beskueren, skyldes det måske først og fremmest, at den let lader sig afkode, selv mere end 1000 år efter, at den blev støbt. Alle uden forudsætninger kan forstå den, fordi vi umiddelbart kan genkende den overordnede symbolik: Herskeren på

sin trone, et billedsprog der er dybt forankret i vor kultur, og hvis rødder for en stor del skal søges i den antikke verden og måske især i Det Byzantinske Rige (330-1453), der voksede ud af Romerrigets østlige del med Konstantinopel (det nuværende Istanbul) som hovedstad. Styreformen var kejserdømme, og man havde antaget kristendommen som statsreligion.

Når kejseren eller Kristus ses afbildet som herskere, er det ofte frontalt tronende, en positur som signalerer autoritet. Motivet kendes blandt andet fra dansk romansk kirkekunst, hvor Kristus på kalkmalerier ses gengivet som *Majestas Domini*, "den ophøjede herre" siddende på en trone. Også lige syd for Danmarks grænse i Det Karolingiske Rige (8. og 9. århundrede) spillede tronen en fremtrædende rolle som magtsymbol, her er der ikke blot tale om afbildninger, men også om bevarede tronstole eller dele heraf.[24]

På mange afbildninger, hvad enten det er malerier, mosaikker eller relieffer, er de tronende herskere iført lange dragter, hvis enkelte dele, ornamentik og farve har symbolsk betydning. På Lejrefiguren er der langs kappens kanter markeret påsyede eller indvævede bånd, mens nielleoindlægningerne på dragtens nederste del synes at udgøre et selvstændigt klædningsstykke eller båndornament. Netop i Det By-

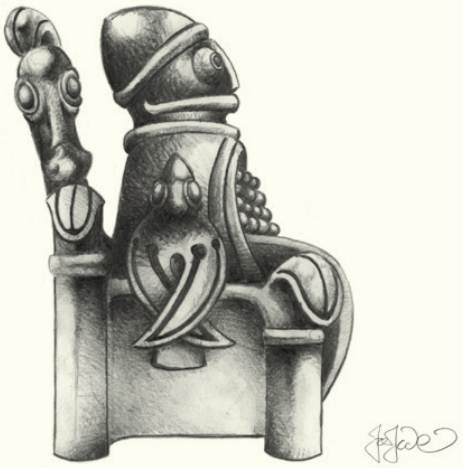

Elfenbenspanelet med kroningen af den byzantinske kejser Romanos II (939-963) (t.v.) og dronning Eudokia (t.h.) kan være samtidig med Lejrefiguren. Kroningsdragterne synes forbavsende ens. Efter Mango 2002, s. 228.

Kroningen af Harald Godwinson på Bayeuxtapetet. Kongen er fremstillet siddende på sin trone med kappen lukket symmetrisk og iført en lang klædning, der består af flere lag. Til højre ærkebispen, der både selv bærer ordensbånd og står med et i hånden. Ca. 1075.

zantinske Rige udvikledes en fra Romerriget overtaget tradition med brug af påsyede eller løse bånd på dragter, såkaldte claves. Oprindeligt var motivet bundet til den romerske senatordragt for at indikere social rang, senere udvikledes brugen af disse bånd i den oldkristne og tidlig byzantinske kunst. *Omophoriet* var et andet markant dragtornament, som bestod af et bredt bånd, der blev båret yderst på den biskoppelige embedsdragt, svarende til *palliet* i den romersk-katolske kirke.[25] Spørgsmålet er igen fortolkningen af Lejrefigurens dragt som værende en entydig mands- eller en kvindedragt. Der kan i de tydeligt fremhævede enkeltheder gemme sig symboler, der rækker ud over en simpel kønsforskel, og som i stedet skal knyttes til det embede, den tronende figur besidder. Om det er muligt at nå til en nærmere forståelse af figuren ved at inddrage paralleller fra den romerske og senere byzantinsk kristne dragtkultur skal ikke afgøres her, men med hele figurens harmonisk afbalancerede symmetri og den klart fremstillede herskersymbolik får man indtrykket af at stå over for en hedensk gud fremstillet i en antik/kristen tradition.

Tegning Rune Knude / Zoomorgraphic.

Odin og Lejre

At det er en hedensk guddom, kan der imidlertid ikke være tvivl om, men er det Odin? Det spørgsmål kan der ikke gives noget endegyldigt svar på, men det kan ses, at tronstolen eller højsædet, Lidskjalv, er Odins, også selv om det ifølge sagalitteraturen "lånes" ud ved sjældne lejligheder.[26] De to ravne, Hugin og Munin, hører ligeledes entydigt til Odins attributter. Figurens køn kan ud fra dragten diskuteres; der er i denne forbindelse lagt vægt på fortolkningen af ansigtet som havende overskæg og hat. Ved en samlet vurdering forekommer det mest sandsynligt, at det er Odin, der her af ni gram sølv er billedliggjort af en begavet kunsthåndværker.

En amulet er en genstand, der beskytter bæreren mod ulykker og hjælper i vanskelige situationer. Betegnelsen anvendes om flere af de miniaturestole, der er nævnt ovenfor, men i modsætning til disse er Lejrefundet ikke forsynet med en øsken, ligesom der heller ikke kan konstateres slidspor i de gennembrydninger i stoleryggen, der kunne have været benyttet til ophængning. En amulet kan også være gemt på kroppen i en pose eller pung. Lejrefiguren er imidlertid hul. Hulheden kan alene være et resultat af støbeprocessen, men det kan også være tilsigtet for at kunne montere eller fastgøre stykket til et underlag. I den forbindelse, figurens motiv taget i betragtning, kan nævnes de såkaldte vølvestave, der er omtalt i de islandske sagaer, og som er fundet i grave fra vikingetiden. De har været anvendt i forbindelse med udøvelse af sejd og har indgået i kultiske handlinger. De gravfundne stave, der er af metal, findes oftest i kvindegrave, således i den omtalte grav 4 fra Fyrkat, men kendes også fra gravlæggelse af mænd.[27] Figuren kan have siddet på en sådan stav eller et andet værdighedssymbol. At den skulle have været gemt væk i en pose eller pung og taget frem ved særlige lejligheder er naturligvis også en mulighed.

Med de seneste fund af store haller turde det være arkæologisk bevist, at Lejre er et af de helt væsentlige steder i vikingetidens Danmark. Middelalderens skriftlige kilder henlægger som bekendt danernes ældste kongesæde til Lejre. At historierne om Lejrekongerne i vid udstrækning af eftertiden er blevet underkendt som videnskabeligt set utroværdige kilder bør ikke skygge for den væsentlige pointe, at Lejre i 1000-tallet omtales som en central lokalitet og i et skjaldekvad knyttes til den danske konge.[28] Om der rent faktisk har boet konger i Lejre kan

naturligvis ikke bevises. Imidlertid er Odin de nordiske guders konge, men han var også de jordiske kongers gud, og dyrkelse af ham synes især at være foregået blandt medlemmer af overklassen. På Lejrefiguren er Odin fremstillet i herskerpositur på højsædet, Lidskjalv, og med ravnene, Hugin og Munin, der bringer ham den indsigt og viden, der gør det muligt at regere verden – egenskaber en eller nogle af Lejres beboere må have haft særlig brug for.

Tegning Rune Knude / Zoomorgraphic. Foto Ole Malling.

Noter:

1. Den lille sølvfigur har, sin korte tilværelse som museumsgenstand til trods, vakt både opsigt og debat, som næppe vil forstumme foreløbig. Fremtidige analyser, ikonografiske som tekniske, vil givet kunne bringe nyt. Mine kolleger på Roskilde Museum skal have tak for deres forslag og kommentarer, det samme skal tegner og grafiker Rune Knude, der har fortolket figuren i streg og samtidig været en inspirerende diskussionspartner. Også museumsinspektør Anne C. Sørensen og redaktør Christian Adamsen takkes for deres konstruktive forslag.
2. Roskilde Museum j. nr. 641. Udgravningen fandt sted juni-oktober 2009 og blev bekostet af Fonden af 29. december 1967 (stiftet af Eilif Krogager).
3. Brøgger 1917-28.
4. Zeiten 1997, s. 21 ff. Arrhenius 1961, s. 149 ff.
5. Roesdahl 1977, s. 83 ff.
6. Zeiten 1997, s. 41 og s. 60.
7. Petersen 2005, s. 66.
8. Petersen 2005, s. 64 ff.
9. Ramskou 1976, s. 45.
10. Jensen 2004, s. 353 ff. Roesdahl 1980, s. 20.
11. Nielsen, Højlund & Fidel 2001, s. 82 f.
12. Arrhenius 2009, s. 223 ff.
13. Jensen 2004, s. 106. Ørsnes 1990, s. 140.
14. Franschesci, Jorn & Magnus 2005, s. 104.
15. Watt 2003.
16. Jensen 2004, s. 105 f.
17. Voss 1990, s. 138.
18. Thrane 2005.
19. Voss 1990, s. 138.
20. Jensen 1990, s. 178.
21. Gabriel 1991, s. 279 ff.
22. Pesch 2005, s. 124.
23. Solli 2002.
24. Klæsøe 2003, s. 101 ff.
25. Fleischer 2003.
26. Larsen 1991, s. 59.
27. Pentz et al. 2009.
28. Christensen 1991, s. 18 ff.

Litteratur:

Arrhenius, B., 1961: Vikingatida miniatyrer. *Tor VII*, s. 139-164.

Arrhenius, B., 2009: Brissingamen and the Menet necklace. I: U. von Freeden, H. Friesinger & E. Wamers (red.): *Glaube, Kult und Herrschaft.* Bonn 2009, s. 219-230.

Brøgger, A.W. et al.,1917-28: *Osebergfunnet*, 3. Vol. Kristiania [Oslo], Universitetets Oldsaksamling.

Christensen, T., 1991: *Lejre – syn og sagn*. Roskilde.

Christensen, T., 2010: Gudefigur. *Skalk nr. 2*, s. 3 ff.

Fleischer, J., 2003: Dragtkultur i byzantinsk billedkunst indtil 1453. I: Kragh, A. Hedeager: *Dragt og magt.* Museum Tusculanum, s. 126-144.

Franceschi, G., A. Jorn & B. Magnus, 2005: *Fuglen, dyret og mennesket i nordisk jernalderkunst*, bd. 2. Borgens Forlag.

Gabriel, I., 1991: Christentum und Heidentum. I: M. Müller-Wille (red.): *Starigard/Oldenburg. Ein Slawischer Herrschersitz des frühen Mittelalters in Ostholstein.* Neumünster, s. 279-298.

Glob, P.V. (red.): 1980: *Danefæ.* Nationalmuseet.

Heslop, D., 2000: *Nordsøens konger, Nordsjøens Konger 250-850.* Arkæologisk Museum Stavanger og Esbjerg Museum.

Imer, L., 2004: Gotlandske billedsten – dateringen af Lindqvists gruppe C og D. I: *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 2001.*

Jensen J., 2004: *Danmarks Oldtid. Yngre Jernalder og Vikingetid. 400 e. Kr.-1050 e.Kr.* Gyldendal.

Jensen, S., 1990: Odin fra Ribe. I: *Oldtidens Ansigt.* København, s. 178-179.

Jørgensen, L., 2005: Hov og hørg ved Tissø. I: T. Capelle & C. Fischer: *Ragnarok – Odins verden.* Silkeborg Museum, s. 131-142.

Klæsøe, I. Skibsted, 2003: Hersker- og magtsymboler i karolingiske afbildninger fra 8.-10. århundrede. I: A. Hedeager Kragh (red.): *Dragt og magt.* Museum Tusculanum, s. 100-125.

Larsen, M., 1991: *Guder, Helte og Godtfolk. Eddadigte og islandske sagn.* Rosinantes paperbacks.

Mango, C., 2002: *The Oxford History of Byzantium.* Oxford.

Munksgaard, E., 1987: Vor ældste Kristus-figur. *Nyt fra Nationalmuseet 1987*, nr. 34, s. 3.

Nielsen, K. Højlund & R. Fiedel, 2001: Stavnsager – spredte glimt af et jernaldersamfund gennem mere end 700 år – fra 400 til 1100 e.Kr.f. *Årbog for Kulturhistorisk Museum Randers 2001*, s. 71-89.

Pentz, P, M.P. Baastrup, S. Krag & U. Mannering, 2009: Kong Haralds vølve. *Nationalmuseets Arbejdsmark,* København, s. 215-232.

Pesch, A., 2005: Blodoffer, drikkelag og frække sange …? Capelle T. & C. Fischer: *Ragnarok – Odins verden.* Silkeborg Museum, s. 119-130.

Petersen, P. Vang, 2005: Odins fugle, valkyrier og bersærker. Capelle T. & C. Fischer: *Ragnarok – Odins verden.* Silkeborg Museum, s. 57-86.

Ramskou, T., 1976: *Noget om hår og skæg.* Nationalmuseet.

Roesdahl, E., 1977: *Fyrkat. En jysk vikingeborg. II. Oldsagerne og gravpladsen.* Nordiske Fortidsminder Serie B – in quarto, bd. 4. København.

Roesdahl, E., 1980: *Danmarks Vikingetid.* København.

Solli, B., 2002: *Seid Myter. Sjamanisne og kjønn i vikingernes tid.* Pax Forlag A/S, Oslo.

Thrane, H., 2005: Romerske og germanske småfigurer. Capelle T. & C. Fischer: *Ragnarok – Odins verden.* Silkeborg Museum, s. 33-40.

Voss, O., 1990: Hjemlige bronzemænd. I: *Oldtidens Ansigt.* København, s. 138-139.

Watt, M., 2003: Guldgubbernes dragter – mode eller herskersymbolik? I: A. Hedeager Kragh (red.): *Dragt og magt.* Museum Tusculanum, København, s. 28-45.

Zeiten, M. Koktvedgaard, 1997: Amulets And Amulet Use In Viking Age Denmark. *Acta Archaeologica,* vol. 68, København, s. 1-74.

Ørsnes, M. 1990: Gud og konge. I: *Oldtidens Ansigt.* København, s. 140-141.